

Виши асистент Његослав Јовић, ма

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

ОПРАВДАНОСТ ЗАКЉУЧИВАЊА TRIPS-ПЛУС СПОРАЗУМА

Усвајање TRIPS-а у оквиру WTO а не у оквиру WIPO-а није било случајно и резултат је процјене најразвијенијих држава да TRIPS не би могао бити усвојен у оквиру WIPO због процедуре одлучивања и противљења неразвијених држава и држава у развоју. TRIPS прописује минимална права за заштиту свих грана интелектуалне својине позивајући се на постојеће конвенције којима је регулисана интелектуална својина, а одређена права и сама регулише.

Развијене државе су посебно инсистирале на усвајању TRIPS-а и на његовом обавезном прихватању од свих држава као услова за чланство у WTO. Усвајањем TRIPS-а развијене државе су принудиле неразвијене државе и државе у развоју да подигну ниво заштите интелектуалне својине у свом законодавству. Међутим, овај мултилатерални приступ није био довољан развијеним државама па су наставиле да врше притисак склапањем билатералних споразума са клаузулама које предвиђају већи степен заштите интелектуалне својине, тзв. TRIPS-плус споразуме. Термин је колоквијалне природе и ови споразуми не садрже назив TRIPS-плус, већ садрже одредбе о заштити интелектуалне својине у оквиру трговинског споразума које су изнад минималних стандарда предвиђених TRIPS споразумом.

Предмет овог истраживања јесте оправданост закључивања TRIPS-плус споразума и њихов утицај на економије неразвијених држава и држава у развоју знајући да иницијатива за њихово закључивање потиче од САД-а и држава чланица ЕУ.

Кључне ријечи: TRIPS; TRIPS-плус споразуми; Заштита интелектуалне својине; Билатерални споразуми.

1. УВОД

Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (*TRIPS*)¹ је настао као један од резултата Уругвајске рунде преговора којом је оснивана Свјетска трговинска организација (*WTO*). Овим споразумом чланице *WTO*-а имају значајан простор да прилагоде своје приступе заштити и примјени права интелектуалне својине у складу са њиховим потребама и постизањем циљева јавне политике. Заговорници доношења *TRIPS*-а су били Сједињене Америчке Државе (САД), Европска унија (ЕУ), Јапан и Канада које су вршили притисак на неразвијене земље да прихвате *TRIPS* као обавезан споразум у оквиру *WTO*.

Заштита интелектуалне својине до оснивања *WTO* и усвајања *TRIPS*-а била је неуједначена од државе до државе. Међународне конвенције су остављале простора државама да ставе резерве на поједине одредбе. Многе државе су ратификовале само поједине ревизије ових конвенција. Због тога је ниво заштите интелектуалне својине био различит од државе до државе а развијеним државама то није одговарало.

Техником „штапа и шаргарепе“ развијене државе су неразвијеним државама обећавале финансијску и политичку помоћ и подршку у замјену за већи степен правне заштите интелектуалне својине, а државама које то нису прихватале су наметале трговинске санкције² и једнострано притисак.³ То условљавање развијених држава је дало резултате у Уругвајској рунди преговора.⁴

Мултилатерални споразуми из области права интелектуалне својине су под администрацијом Свјетске организације за интелектуалну својину (*WIPO*). *WIPO* тренутно администрира са 26 споразума⁵ а одлучивање у оквиру организације је транспарентно и свака чланица има један глас. Државе нису ничим условљене да усвојене конвенције из области права интелектуалне својине морају ратификовати и самостално доносе одлуку о томе. Најразвијеније државе су процијениле да *TRIPS* не би био

¹ Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm, 2. април 2021.

² Трговинске санкције су најчешће наметале САД а правдале су их и упориште налазиле у одељку 301. свог Закона о трговини из 1974. године. Од 1984. године сличну праксу је увела и ЕУ Уредбом Савјета ЕЕЗ бр. 2641/84 коју је 1994. године замијенила Уредбом о трговинским баријерама (Council Regulation (EC) No. 3286/94, О.Ј 1994, L 349/71).

³ М. El-Said, „Editorial: Free Trade, Intellectual Property and Trips-Plus World“, *Liverpool Law Review* 1/2007, 5.

⁴ О техникама притиска интересних група развијених држава на неразвијене државе вид. S. K. Sell, „Industry Strategies for Intellectual Property and Trade: The Quest for TRIPS and Post-TRIPS Strategies“, *Cardozo Journal International & Comparative Law* 10/2002, 79–108.

⁵ Вид. WIPO-Administered Treaties, <https://www.wipo.int/treaties/en>, 3. април 2021.

усвојен у оквиру *WIPO*-а а и ако би био усвојен многе државе га никада не би ратификовале. Због тога је *TRIPS* ушао у пакет споразума приликом оснивања *WTO* и њиме администрира Савјет за *TRIPS* као помоћно тијело *WTO*. *TRIPS* је једина конвенција из области права интелектуалне својине која није под окриљем и администрацијом *WIPO*.⁶

Након оснивања *WTO*, САД и ЕУ су почеле са праксом закључивања билатералних споразума са неразвијеним државама. У тим споразумима се, између осталог, наметало неразвијеним државама да подигну ниво заштите интелектуалне својине изнад минималних стандарда предвиђених *TRIPS*-ом. Овакве споразуме називамо *TRIPS*-плус споразуми. Уобичајени примјери одредби *TRIPS*-плус укључују продужење рока трајања патента дуже од двадесет година или увођење одредби које ограничавају употребу принудних лиценци или које ограничавају генеричку конкуренцију. Једна од ових одредби позната је као „ексклузивност података“. То се односи на ексклузивна права која се додјељују над подацима о фармацеутским тестовима које компаније достављају регулаторним органима за лијекове ради добијања одобрења за тржиште. То значи да се информације у вези с безбједношћу и ефикасношћу лијека чувају у тајности током пет или десет година.⁷

САД су ове споразуме закључивале углавном у форми споразума о слободној трговини (*FTA*)⁸ а ЕУ у форми својих билатералних споразума о придруживању.⁹

2. НИВО ЗАШТИТЕ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ КОЈИ УСПОСТАВЉА *TRIPS*

Циљеви које је *WTO* пред себе поставила су раст животног стандарда, остваривање пуне запослености, раст прихода и ефективне тражње и ширење производње и трговине робом и услугама.¹⁰ Усвајањем *TRIPS*-а, *WTO* је проширио област свога интересовања и на интелектуалну својину.

⁶ Њ. Јовић, „Улога *TRIPS*-плус споразума у међународној трговини“, *Liber amicorum in honor of Radovan Vukadinović, Изазови у међународном пословном праву и праву Европске уније* (ур. А. Ф. Татхам, В. Г. Поповић, Ј. Вукадиновић Марковић), Академија наука и умјетности Републике Српске, Удружење за европско право, Бања Лука – Крагујевац 2020, 298.

⁷ *TRIPS, TRIPS Plus and Doha*, 2020, <https://msfaccess.org/spotlight-trips-trips-plus-and-doha>, 15. април 2021.

⁸ *Free Trade Agreement (FTA)*.

⁹ *Association Agreements (AA)*.

¹⁰ Р. Van den Bossche, *The Law and Policy of the World Trade Organization: Text Cases and Materials*, Cambridge 2008, 85 и П. Цветковић, *Увод у право Светске трговинске организације*, Ниш 2010, 6.

TRIPS успоставља минималне стандарде заштите и спровођења интелектуалне својине коју свака влада мора пружити држављанима других чланица *WTO*. Његов циљ је да кроз заштиту интелектуалне својине допринесе техничким иновацијама и преносу технологије од којих би требали имати користи и носиоци ових права и потрошачи а укупно економско и социјално благостање би требало да се побољша.¹¹ Он игра кључну улогу у олакшавању трговине знањем и креативношћу, у решавању трговинских спорова око интелектуалне својине и у обезбјеђивању чланица *WTO*-а да би могли остварити своје домаће циљеве. Споразум је правно препознавање значаја везе између интелектуалне својине и трговине.¹² *TRIPS* споразум обухвата пет широких области и то како се опште одредбе и основни принципи мултилатералног трговинског система примјењују на међународну интелектуалну својину, који су минимални стандарди заштите за права интелектуалне својине које би чланови требало да обезбиједу, које процедуре би требало да обезбиједу спровођење тих права на сопственим територијама, како да се ријеше спорови о интелектуалној својини између чланица *WTO* и посебни прелазни аранжмани за спровођење одредаба *TRIPS*-а. Прописује принципе националног третмана и третмана најповлашћеније нације.¹³

Савјет за трговинске аспекте права интелектуалне својине (Савјет за *TRIPS*)¹⁴ као помоћно тијело надгледа спровођење Споразума и служи као форум за дискусију државама чланицама. Надгледање врши на основу механизма транспарентности путем обавезног извјештавања држава, упитника, размјене питања и одговора међу чланицама *WTO*. Савјет служи и као форум за разјашњавање и тумачење одредби *TRIPS* споразума. Циљ ових тумачења је спречавање потенцијалних спорова међу државама чланицама *WTO*. У случају настанка спорова између држава чланица поводом примјене *TRIPS*-а прописан је начин рјешавања спорова на основу Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова¹⁵ у виду Анекса 2. Уговора о оснивању *WTO* који већ има богату праксу.¹⁶

Ниво заштите који обезбјеђује *TRIPS* споразум је сасвим довољан за неразвијене државе и државе у развоју. Његовим ступањем на снагу многе државе су имале посљедица на својој економији. Тако искуство

¹¹ Вид. члан 7. *TRIPS*-а.

¹² Вид. Intellectual property: protection and enforcement, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm, 30.04.2021.

¹³ Вид. Њ. Јовић, 299–300.

¹⁴ Предвиђен чланом 68. *TRIPS*-а.

¹⁵ Вид. Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu_e.htm, 6. април 2021.

¹⁶ Disputes by agreement, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_agreements_index_e.htm?id=A26#selected_agreement, 6. април 2021.

Бразила показује да је од ступања на снагу *TRIPS*-а¹⁷ фармацеутска индустрија у овој држави претрпјела губитке, продаја лијекова је била мања, лијекови су поскупјели¹⁸ а удио увоза лијекова из САД-а се повећао и заузимали су све већи дио домаћег тржишта.

У Чилеу већи степен заштите патентног права на основу *TRIPS*-а није довео до повећања нових инвестиција. Многе стране фармацеутске компаније су јачањем патентне заштите у овој држави смањиле производњу на њеној територији, а повећале увоз.

3. НАСТАНАК *TRIPS*-ПЛУС СПОРАЗУМА

TRIPS у члану 1. став 1. дозвољава државама да подигну ниво заштите интелектуалне својине изнад његових минималних стандарда тако да „чланице могу, али нису обавезне, да примијене у свом закону обимнију заштиту него што се то захтијева овим Споразумом, под условом да таква заштита није у супротности са одредбама овог Споразума“. Ову одредбу *TRIPS*-а су одмах почеле да примјењују САД и отвориле су преговоре са неразвијеним државама.¹⁹ Администрација предсједника Клинтона је одмах послје потписивања *TRIPS*-а потписала парцијалне трговинске споразуме или билатералне трговинске споразуме посвећене интелектуалној својини са Јамајком, Литванијом, Летонијом, Тринидад и Тобагом, Камбоџом, Лаосом, Никарагвом и Вијетнамом. Од 2002. године, администрација предсједника Буша је потписала Споразуме о слободној трговини (*FTA*) са поглављима о интелектуалној својини са појединим развијеним државама као што су Сингапур, Аустралија и Кореја и државама у развоју као што су Чиле, централне америчке државе, Доминиканска Република, Мароко, Бахреин, Оман, Перу, Колумбија, Панама, а наставила је преговоре и са другим неразвијеним државама.²⁰ САД ови билатерални споразуми нису циљеви сами по себи већ средство за јачање правне заштите интелектуалне својине и повећања прихода носилаца права који су углавном његови резиденти.

Исту праксу али на нешто другачији начин су почеле и државе чланице ЕУ. На тај начин су започели са праксом закључивањем билатерал-

¹⁷ *TRIPS* је имплементиран у Бразилу у Закону о индустријској својини – Закон бр. 9.279 од 14. маја 1996. године.

¹⁸ Више о приступу основним лијековима вид. S. K. Sell, „TRIPS-Plus Free Trade Agreements and Access to Medicines”, *Liverpool Law Review* 1/2007, 44–50.

¹⁹ Вид. нпр. Билатерални уговор о инвестицијама из јула 1995. године и Билатерални уговор о правима интелектуалне својине од 16. децембра 1997. године потписани између САД и Никарагве.

²⁰ J. F. Morin, „Multilateralizing TRIPs-Plus Agreements: Is the US Strategy a Failure?“, *The Journal of World Intellectual Property* 3/2009, 175–176.

них *TRIPS*-плус споразума. Ови трговински споразуми садрже и разна поглавља као што су приступи пољопривредним тржиштима или другим производима развијених држава а заузврат траже подизање стандарда заштите интелектуалне својине на виши ниво него што је то предвиђено *TRIPS*-ом. Ови споразуми се временом покажу штетним за домаћу привреду и становништво неразвијених држава. Степен високе заштите интелектуалне својине не погодује развоју неразвијених држава и њиховој привреди као што се то покушава представити.²¹ Постоје изузеци код појединих држава у развоју али поред високог нивоа заштите интелектуалне својине те државе прате и високи износи директних страних инвестиција и други параметри што све заједно доводи до раста бруто друштвеног производа те државе. Високотехнолошке компаније које потичу из најразвијенијих држава имају највећу корист од заштите интелектуалне својине јер су они најчешће носиоци заштићених права.

TRIPS-плус споразуми садрже строжа правила заштите интелектуалне својине од оних прописаних *TRIPS*-ом, они обавезују државе у развоју да примјене *TRIPS* споразум прије истека прелазног периода или захтијевају од тих држава да приступе другим мултилатералним споразумима из области права интелектуалне својине.²² У основи, настају на основу захтјева и преговора развијених држава са државама којима се могу наметнути.

4. СВРХА *TRIPS*-ПЛУС СПОРАЗУМА

Мултилатерални преговори након оснивања *WTO* нису дали значајније резултате у подизању заштите интелектуалне својине изнад минималних стандарда предвиђених *TRIPS*-ом. Неуспјех преговора развијених држава са неразвијеним државама у оквиру *WTO* на Министарским конференцијама у Ђенови 1998. године, Сијетлу 1999. године, Канкуну 2003. године и Хонг Конгу 2005. године подстакло је развијене државе да преиспитају своје стратегије и да умјесто мултилатералном приступу приоритет дају закључењу билатералних трговинских споразума јер је тако лакше сломити отпор држава у развоју. Наравно, оне нису одустале ни од мултилатералних споразума до којих, истина, теже долазе али ипак и на том плану има помака као на Министарским конференцијама у Дохи 2001. године, Женеви 2011. године и Буенос Ајресу 2017. године гдје су усвојене одређене одлуке о заштити интелектуалне својине.²³ Не-

²¹ Вид. М. Fabiana Jorge, „TRIPS-plus provisions in trade agreements and their potential adverse effects on public health“, *Journal of Generic Medicines* 3/2004, 200.

²² Вид. L. R. Helfer, „Towards a Human Rights Framework for Intellectual Property“ *University of California Davis Law Review* 1/2007, 982, фн. 28.

²³ Вид. Њ. Јовић, 302.

развијене државе су сматрале да ће притисак најразвијенијих држава на њих престати ако прихвате *TRIPS* и да ће у оквиру мултилатералног система бити заштићене. Међутим, развијене државе нису биле задовољне *TRIPS*-ом и почеле су са закључивањем *TRIPS*-плус споразума како би временом издејствовале измјене *TRIPS*-а у своју корист.

Сврха трговинских споразума (мултилатералних и билатералних) које закључује САД јесте адекватна и ефикасна заштита права интелектуалне својине укључујући и „пружање снажне заштите нове и технологије у настајању“ уз помоћ невладиног сектора који претежно чине носиоци права штитећи своје интересе.²⁴ Тако су 2004. године закључиле Споразум о слободној трговини са Аустралијом²⁵ у којем се у 17 поглављу налазе *TRIPS*-плус одредбе о већој заштити интелектуалне својине него што је то прописано *TRIPS*-ом. Споразуме о слободној трговини (*FTA*²⁶) са *TRIPS*-плус одредбама САД су закључиле са Јорданом,²⁷ Сингапуром, Чилеом, Колумбијом, Панамом, Оманом, Мароком и др.²⁸

САД су вршиле притисак на Бразил да се одрекне издавања принудних лиценци. У члану 4. став 20. *FTA* са Јорданом постоје озбиљна ограничења за његову употребу, исто као и у члану 16.7. *FTA* са Сингапуром. Међутим одређене државе су се одупреле притиску САД-а у овом дијелу тако да *FTA* са Чилеом не садржи ограничења употребе издавања принудних лиценци. Многим другим државама попут Аргентине, Бразила, Јужне Африке, Тајланда и др. САД су дипломатским путем вршиле притисак да одустану и искључе из свог законодавства могуће флексибилности које им је оставио *TRIPS*.²⁹ То се нарочито односило на могућност издавања принудних лиценци од стране државних органа предвиђеним чланом 31. *TRIPS*-а. САД су уносиле *TRIPS*-плус одредбе у *FTA* и у области заштите података предвиђеним чланом 39. *TRIPS*-а којим су ограничавали период заштите, такође су проширивали пред-

²⁴ Ch. Lawson, C. Pickering, „‘TRIPs-Plus’ Patent Privileges – An Intellectual Property ‘Cargo Cult’ in Australia”, *Prometheus* 4/2004, 362.

²⁵ Australia–United States Free Trade Agreement (‘AUSFTA’), <https://www.dfat.gov.au/about-us/publications/trade-investment/australia-united-states-free-trade-agreement/Pages/table-of-contents>, 12. март 2021.

²⁶ *Free Trade Agreement (FTA)*.

²⁷ Agreement between the United States of America and the Hashemite Kingdom of Jordan on the establishment of a Free Trade Area, 2000, <https://ustr.gov/sites/default/files/Jordan%20FTA.pdf>, 12. март 2021.

²⁸ Вид. Free Trade Agreements које су закључиле САД, доступно: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements>, 12. март 2021. Вид. J. F. Morin, 175–176; Вид. Њ. Јовић, 303.

²⁹ M. F. Jorge, 202.

мете који се могу патентирати мимо одредби члана 27. став 3. *TRIPS*-а, као и ограничавали државама могућност опозива патента супротно члану 32. *TRIPS*-а.³⁰

Америчка стратегија се заснива на склапању билатералних споразума који би се требали прелити на регионалне споразуме, а дугорочно би требали довести до промјене *TRIPS*-а на мултилатералном нивоу. Ова стратегија САД-а није без утемељења. Историјски, билатерални споразуми су служили као „грађевински блокови“ за накнадни мултилатерални уговор.³¹ Билатерални споразуми са одредбама о заштити интелектуалне својине су у XIX вијеку служили као модели за израду Париске конвенције за заштиту индустријске својине из 1883. године.³²

Досадашња стратегија САД-а са билатералним уговорима који садрже *TRIPS*-плус одредбе није још дала жељени резултат. Изостала је ланчана реакција држава са којима су закључили овакве споразуме. Тако у споразумима о слободној трговини између Аустралије и Сингапура као и у споразуму између Аустралије и Тајланда се не излази изван оквира *TRIPS*-а. Слично је и са другим државама које су амерички партнери. Међусобно су остали досљедни *TRIPS*-у и не дижу границу заштите интелектуалне својине на виши ниво. Перу има потписан *FTA* са САД-ом али се као члан Савјета за *TRIPS* више пута успротивио захтјевима САД-а. Ипак, поједини споразуми о слободној трговини су довели и до закључивања регионалних споразум. Тако је 15. новембра 2020. године у Азији потписан Споразум за регионално свеобухватно економско партнерство (*RCEP*)³³ Овај споразум се надовезује на споразуме о слободној трговини између држава потписница споразума с циљем лакшег приступа тржиштима и усклађује правила која се односе на трговину и инвестиције.³⁴ Поглавље које је посвећено интелектуалној својини садржи четрнаест одјелака. Његов циљ је промовисање дубље економске

³⁰ Вид. Њ. Јовић, 303–304.

³¹ J. F. Morin, 177.

³² Вид. M. Vásquez-Callo Müller, P. N. Upreti, „RCEP IP Chapter: Another TRIPS-Plus Agreement?“ *GRUR International: Journal of European and International IP Law* 1/2021, 2, <https://ssrn.com/abstract=3806361> или <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3806361>, 28. април 2021. Такође вид. R. L. Okediji, „Back to Bilateralism? Pendulum Swings in International Intellectual Property Protection“, *University of Ottawa Law and Technology Journal* 1/2003–2004, 133. Исто: D. J. Gervais, „The Internationalization of Intellectual Property: New Challenges from the Very Old and the Very New“, *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal* 4/2002, 935–936.

³³ Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement (*RCEP*) потписан је између десет држава Асоцијације југоисточне Азије (*ASEAN*) као држава чланица и Аустралије, Кине, Јапана, Новог Зеланда и Републике Кореје. <https://rcepsec.org/legal-text/>, 23. април 2021.

³⁴ M. Vásquez-Callo Müller, P. N. Upreti, 1.

интеграције и сарадње кроз ефикасно и адекватно стварање, коришћење и заштиту права интелектуалне својине. У самом поглављу се води рачуна о економском нивоу држава и потреби за одржавањем одговарајуће равнотеже између права и обавеза.³⁵ Овај споразум уноси мало новина у постојећу заштиту интелектуалне својине прописане *TRIPS*-ом али се ипак може сматрати регионалним економским споразумом који садржи *TRIPS*-плус одредбе. Од мултилатералних споразума потписан је 2011. године Трговински споразум против фалсификовања (*ACTA*)³⁶ али он још није ступио на снагу и извјесно је да неће још неко вријеме.

Пропаганда САД-а је и даље јака. Посебно је истицано неразвијеним државама да снажна заштита интелектуалне својине привлачи стране инвестиције.³⁷ Мексико и Јордан су представљани као државе које су имале повећање страних инвестиција као последицу јачања правне заштите интелектуалне својине. Међутим, независна истраживања су показала да су користи ових држава прецијењене, а настали трошкови подцијењени.

Прегледом држава са којима САД имају закључене билатералне споразуме са *TRIPS*-плус одредбама видљиво је да изостају билатерални споразуми са Русијом и Индијом. САД су ове државе сматрале главним фалсификаторима поред Кине али са њима нису могли потписати споразуме о слободној трговини (*FTA*) јер су имали отпор са друге стране. Међутим, САД на те државе врше притисак па чак и преко механизма за рјешавање спорова у оквиру СТО. Кина је очигледно под притиском потписала 15. јануара 2020. године Економски и трговински споразум између владе Сједињених Америчких Држава и владе Народне Републике Кине³⁸ познат под називом „Споразум прве фазе“. Прво поглавље овог споразума детаљно уређује заштиту интелектуалне својине између страна уговорница. До закључивања овог споразума водили су дуги преговори али је ипак Кина пристала да подигне заштиту интелектуалне својине на виши ниво.

³⁵ *Ibid.*, 3.

³⁶ The Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA), https://www.mofa.go.jp/policy/economy/i_property/pdfs/acta1105_en.pdf, 20. април 2021.

³⁷ Вид. J. J. Schott, „Assessing US FTA Policy“, *Free Trade Agreements: US Strategies and Priorities* (ed. J. Schott), Institute for International Economics, Washington 2004, 372.

³⁸ Economic and Trade Agreement Between The Government of the United States of America and the Government of The People’s Republic of China, https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic_And_Trade_Agreement_Between_The_United_States_And_China_Text.pdf, 15. април 2021. Вид. више о овом споразуму и утицају на интелектуалну својину код: P. N. Upreti, M. Vásquez Callo-Müller, „Phase One US-China Trade Deal: What Does It Mean for Intellectual Property?“ *GRUR International* 4/2020, 389–393.

САД нису преговарале са државама чланицама ЕУ на билатералној основи већ искључиво на мултилатералном нивоу. Међутим, државе чланице ЕУ закључују билатералне споразума са *TRIPS*-плус одредбама. Већи број тих споразума су закључили са државама арапског свијета³⁹ а садржај ових споразума се разликује од државе до државе.⁴⁰ Ови споразуми садрже бројне одредбе које се односе на политички дијалог, људска права и демократију, права интелектуалне својине, услуге, правила о јавним набавкама, право конкуренције, државну помоћ и монополе и економску и културну сарадњу. Ови билатерални споразуми предвиђају стварање *TRIPS*-плус режима у складу са којим су арапске државе дужне да пруже виши ниво заштите интелектуалне својине од оних прописаних у *TRIPS*-у.⁴¹ ЕУ је нарочито поговодало што су арапске државе суочене са великим повећањем становништва, великом незапослености, слабом привлачношћу директних страних инвестиција, неуспјешношћу постизања глобалне конкурентности, слабом инфраструктуром па је заштита и примјена права интелектуалне својине била у другом плану. Због тога су арапске државе олако прихватале *TRIPS*-плус одредбе у међусобним билатералним трговинским споразумима са ЕУ а да нису биле свјесне будућих посљедица које ће из тих споразума проистећи за њихову привреду и становништво.⁴² Државе чланице ЕУ су обећавале и заузврат пружале финансијску помоћ и разне олакшице у трговинској размјени са арапским државама.

5. ЗАКЉУЧАК

Оправданост закључивања споразума са *TRIPS*-плус одредбама се може довести у питање ако се пође од тога да су се закључивали селективно. Њихов иницијатор су биле најчешће САД и чланице ЕУ, а потписници билатералних споразума са друге стране су углавном биле

³⁹ Тако је нпр. у Споразуму о придруживању између ЕУ и Јордана из 1997. године, Јордан требао да примјењује краће прелазне периоде од оних прописаних *TRIPS*-ом у вези са заштитом хемијских и фармацеутских патената. Вид. EU–Jordan AA, Annex VII, Article 3.

⁴⁰ Споразумом о придруживању између ЕУ и Либана из 2002. године, на Либан је извршен притисак да ратификује бројне међународне конвенције на које није био обавезан *TRIPS*-ом као што су Уговор о сарадњи у области патената, Будимпештански споразум о међународном признавању депозита микроорганизама ради поступка патентирања, Конвенција о заштити биљних сорти. EU-Lebanon AA, Annex, Article 2.2. Сличне одредбе постоје и у другим споразумима вид. the EU-Jordan AA, Annex VII, the EU-Morocco AA, Annex 7, the EU-Tunisia AA, Annex 7, the EU-Egypt AA, Annex VI, EU-Syria AA, Article VI и the EU-Algeria AA, Annex 6.

⁴¹ М. El-Said, „The European TRIPS-Plus Model and the Arab World: from Co-operation to Association – a New Era in the Global IPRS Regime?“, *Liverpool Law Review* 1/2007, 149.

⁴² Вид. Њ. Јовић, 304–305.

неразвијене државе и државе у развоју. У мањем броју су потписани споразуми између развијених држава.

Развијене државе нису имале јаку заштиту интелектуалне својине у току периода свог развоја. То их није спријечило у њиховом развоју, а данас постављају посебне услове и стандарде неразвијеним државама.

САД и државе чланице ЕУ имају различите приступе закључивању споразума са *TRIPS*-плус одредбама. Приступ САД-а је агресиван, најчешће у виду споразума о слободној трговини, док државе чланице ЕУ закључује споразуме о придруживању у којима су ове одредбе дио ширих питања и мање су изражени. Оне државе намећу своје интересе као приоритете правдајући их разлозима бржег развоја трговине, људским правима, недискриминацијом и сл., међутим, у позадини стоје њихови економски интереси и преливање ресурса у њихову корист. Филантропске намјере развијених држава су само параван, а у основи траже модел за јачање заштите својих интереса.

Заштита интелектуалне својине која је прописана *TRIPS*-ом је сасвим довољна за неразвијене државе. Њихова преговарачка позицију у билатералним споразумима је слаба и требало би да избјегавају уговарање било каквих споразума са *TRIPS*-плус одредбама. Неразвијене државе немају могућност да ураде озбиљне студије које ће процијенити дугорочан утицај потписивања билатералних споразума са *TRIPS*-плус одредбама на њихову економију. Она је ионако нестабилна а потписивањем уговора са развијеним државама додатно је угрожавају.

Досадашња пракса показује да агресивност САД не даје жељене резултате. Билатерални споразуми не изазивају ланчану реакцију, регионални споразуми такође не одступају значајно од *TRIPS*-а а Трговински споразум против фалсификовања (*ACTA*) као мултилатерални споразум још увијек није ступио на снагу и ратификовао га је само Јапан. Међутим, ниво заштите интелектуалне својине се по државама постепено повећава и извјесно је да ће још расти.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Vásquez-Callo Müller, María, Upreti, Pratyush Nath, „RCEP IP Chapter: Another TRIPS-Plus Agreement?“ *GRUR International: Journal of European and International IP Law* 1/2021, 2, <https://ssrn.com/abstract=3806361> или <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3806361>;
2. Van den Bossche, Peter, *The Law and Policy of the World Trade Organization: Text Cases and Materials*, Cambridge 2008.

3. Gervais, Daniel J., „The Internationalization of Intellectual Property: New Challenges from the Very Old and the Very New“, *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal* 4/2002;
4. El-Said, Mohammed, „Editorial: Free Trade, Intellectual Property and Trips-Plus World“, *Liverpool Law Review* 1/2007;
5. El-Said, Mohammed, „The European TRIPS-Plus Model and the Arab World: from Co-operation to Association – a New Era in the Global IPRS Regime?“, *Liverpool Law Review* 1/2007;
6. Јовић, Његослав, „Улога TRIPS-плус споразума у међународној трговини“, *Liber amicorum in honor of Radovan Vukadinović, Изазови у међународном пословном праву и праву Европске уније* (ур. А. Ф. Татхам, В. Г. Поповић, Ј. Вукадиновић Марковић), Академија наука и умјетности Републике Српске, Удружење за европско право, Бања Лука – Крагујевац 2020;
7. Lawson, Charles, Pickering, Catherine, „‘TRIPS-Plus’ Patent Privileges – An Intellectual Property ‘Cargo Cult’ in Australia“, *Prometheus* 4/2004;
8. Morin, Jean-Frédéric, „Multilateralizing TRIPS-Plus Agreements: Is the US Strategy a Failure?“, *The Journal of World Intellectual Property* 3/2009;
9. Okediji, Ruth L., „Back to Bilateralism? Pendulum Swings in International Intellectual Property Protection“, *University of Ottawa Law and Technology Journal* 1/2003–2004;
10. Sell, Susan K., „TRIPS-Plus Free Trade Agreements and Access to Medicines“, *Liverpool Law Review* 1/2007;
11. Sell, Susan K., „Industry Strategies for Intellectual Property and Trade: The Quest for TRIPS and Post-TRIPS Strategies“, *Cardozo Journal International & Comparative Law* 10/2002;
12. Schott, Jeffrey J., J. J. Schott, „Assessing US FTA Policy“, *Free Trade Agreements: US Strategies and Priorities* (ed. J. Schott), Institute for International Economics, Washington 2004;
13. Upreti, Pratyush Nath, Vásquez Callo-Müller, María, „Phase One US-China Trade Deal: What Does It Mean for Intellectual Property?“, *GRUR International* 4/2020;
14. Fabiana Jorge, María, „TRIPS-plus provisions in trade agreements and their potential adverse effects on public health“, *Journal of Generic Medicines* 3/2004;
15. Helfer, Laurence R., „Towards a Human Rights Framework for Intellectual Property“, *University of California Davis Law Review* 1/2007;
16. Цветковић, Предраг, *Увод у право Светске трговинске организације*, Ниш 2010.

Правни извори

1. Agreement between the United States of America and the Hashemite Kingdom of Jordan on the establishment of a Free Trade Area, <https://ustr.gov/sites/default/files/Jordan%20FTA.pdf>;

2. The Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA), https://www.mofa.go.jp/policy/economy/i_property/pdfs/acta1105_en.pdf;
3. Australia–United States Free Trade Agreement (‘AUSFTA’). <https://www.dfat.gov.au/about-us/publications/trade-investment/australia-united-states-free-trade-agreement/Pages/table-of-contents>;
4. Disputes by agreement, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_agreements_index_e.htm?id=A26#selected_agreement;
5. Economic and Trade Agreement Between The Government of the United States of America and the Government of The People’s Republic of China, https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic_And_Trade_Agreement_Between_The_United_States_And_China_Text.pdf;
6. Intellectual property: protection and enforcement, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm;
7. Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement (RCEP), <https://rcepsec.org/legal-text/>;
8. Spotlight on: TRIPS, TRIPS Plus, and Doha, 2020, <https://msfaccess.org/spotlight-trips-trips-plus-and-doha>;
9. Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm;
10. Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu_e.htm;
11. WIPO-Administered Treaties, <https://www.wipo.int/treaties/en>;
12. Закон о индустријској својини Бразила – Закон бр. 9.279 од 14.05.1996. године;
13. Закон о трговини САД из 1974. године;
14. *Council Regulation* (EC) No. 3286/94, O.J 1994, L 349/71;
15. *Council Regulation* EEC No 2641/84, O.J 1984, L 252/1.

Senior Assistant Njegoslav Jović, LL.M.

Faculty of Law, University of Banja Luka

JUSTIFICATION FOR CONCLUSION OF TRIPS - PLUS AGREEMENT

Summary

The adoption of TRIPS within the WTO and not within WIPO was not accidental and is the result of the most developed countries assessment that TRIPS could not be adopted within WIPO due to the decision-making and opposition procedures of underdeveloped and developing countries. TRIPS

prescribes minimum rights for the protection of all branches of intellectual property, referring to the existing conventions which regulate intellectual property, and regulate certain rights itself.

Developed countries have especially insisted on the adoption of the TRIPS and its mandatory acceptance by all countries as a condition for WTO membership. With the adoption of TRIPS, developed countries have forced underdeveloped and developing countries to raise the level of intellectual property protection in their legislation. However, this multilateral approach was not enough for developed countries, so they continued to put pressure by concluding bilateral agreements with clauses that provide for a higher degree of protection of intellectual property, the so-called TRIPS - plus agreements. The term is of a colloquial nature and does not appear in these agreements. Instead, the said agreements contain provisions on the protection of intellectual property within the trade agreement that are above the minimum standards provided by the TRIPS agreement.

The subject of this research is to explore the justification for concluding TRIPS - plus agreements and their impact on the economies of underdeveloped and developing countries, knowing that the initiative for their conclusion comes from the US and EU member states.

Key words: *TRIPS; TRIPS - plus agreements; Intellectual property protection; Bilateral agreements.*